

УДК: 346.1

О. М. Онищенко, асистент

Київська державна академія водного транспорту
імені гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного
Кафедра господарського та транспортного права
вул. Кирилівська, 9/3, Київ, Україна

ЮРИДИЧНА ПРИРОДА ГАЛУЗІ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ РОЗВИТКУ

У статті змістовно відображена спроба здійснення юридичного аналізу ключових підходів до розуміння юридичної природи та окремих напрямків подальшого розвитку господарського права у площині тісного взаємозв'язку з інтеграційними процесами України на міжнародній арені.

Ключові слова: господарське право, правова система, міжнародна інтеграція, адаптація, юридична природа, перспективи розвитку.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення беззаперечним є тезис про те, що господарське право та суспільні економічні відносини мають тісний взаємозв'язок, адже господарське право є регулятором господарських відносин.

У площині вказаного виявляється нерозривний взаємозв'язок права та економіки, який яскраво розкривається у співвідношеннях право → економіка, господарське право → економічні відносини, правова система → економічна система. Щодо останнього співвідношення, то тут варто згадати твердження науковців про те, що правова система взаємопов'язана та взаємодіє з економічною системою, а безпосередній вплив на економічні відносини справляють такі елементи правової системи як законодавство та практика його застосування. Правова система покликана стабілізувати економічні відносини, дисциплінувати учасників господарської діяльності, сприяти пошуку в лабіринті економічних механізмів таких, які можуть допомогти економіці здолати кризові явища й підняти її на якісно новий рівень [1, 668].

Уся важливість для суспільства економіки та економічних систем, а також зазначені вище твердження щодо взаємопов'язаності господарського права з економічними відносинами, свідчать про вагому значимість господарського права, яке слугує одним із основних інструментів регулювання суспільних економічних відносин з метою їх приведення у збалансований порядок. У той же час, ефективність правового регулювання є поняттями відносними і оціночними, що сприяло появі в юридичній науці низки підходів до розуміння тих чи інших правових аспектів галузі господарського права.

Не минула зазначена тенденція і питання юридичної природи галузі господарського права, у зв'язку з чим у праві розвинулися різноманітні за своїм змістом теорії з цього приводу. У цьому ж контексті підкреслимо те, що досягнення консенсусу серед спеціалістів права та обрання у зв'язку з цим єдиного підходу, а тому, відповідно, сприйняття певної єдиної моделі правової конструкції господарського права є першочерговим завданням, адже це надасть змогу визначити сутнісний характер («дух») та зміст господарсько-правового регулювання, а також створить підстави та можливості для зосередження уваги на розробці та прискоренні реалізації подальших напрямків його розвитку.

Огляд окреслених питань слід здійснювати з урахуванням міжнародної інтеграції України, адже її реалізація передбачає необхідність уніфікації національного законодавства з правовими системами міжнародних організацій, у т.ч. правовою системою Європейського Союзу («*acquis communautaire*»).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджуваному питанню присвячується значна увага правників. Однак, зазвичай їх думки з цього приводу мають звужений характер, адже пов'язані з обґрунтуванням того чи іншого підходу, що свідчить про відсутність

комплексності юридичного погляду. Тому, розглядуване питання потребує свого додаткового дослідження.

Мета статті. Метою роботи є огляд основних теорій розуміння юридичної природи господарського права та окремих напрямків його розвитку з урахуванням при цьому інтеграційних процесів України на міжнародній арені.

Виклад основного матеріалу. Так чи інакше, господарське право є окремим правовим утворенням в системі права. При цьому переважно таке правове утворення ідентифікують як галузь права, хоча мають місце і протилежні у змісті непоодинокі погляди.

В основу підходу, за змістом якого господарське право ототожнюють з окремою галуззю права, покладене беззаперечне визнання самостійності його предмета як систематизованої сукупності господарських відносин, що виникають і розвиваються у процесі організації та здійснення господарської діяльності, а також у процесі управління та регулювання господарської діяльності [2, 6]. За такою теорією, галузь господарського права згідно прийнятої на сьогодні концепції побудови правової системи ідентифікують як цілком самостійну галузь правової системи, що володіє власним предметом і методами правового регулювання. Такий підхід у питанні розуміння галузі господарського права також передбачає цілком беззаперечне сприйняття твердження про гармонійне поєднання в рамках господарського права горизонтальних та вертикальних господарських відносин і зв'язків між їх учасниками, а також норм приватного та публічного права [3, 3-4]. Розглянуту концепцію інколи іменують як «післявоєнну» концепцію «єдиного господарського права» або ж як «позитивну» концепцію господарського права.

Разом з тим, наразі існують й інші підходи у розумінні юридичної природи галузі господарського права, зокрема визнання його комплексною галуззю, в основу чого покладене твердження про те, що господарське право та господарське законодавство як галузі існують, однак ці галузі з об'єктивною необхідністю компонують в собі елементи інших, цілком самостійних галузей права й законодавства [4, 9].

Поряд із цим, в юридичній науці мають місце й інші точки зору щодо юридичної природи галузі господарського права, як приклад, концепція «двосекторного права», згідно постулатів якої розмежовуються галузі цивільного та адміністративно-господарського права [3, 3-5] тощо.

Крім того, впродовж розвитку юридичної науки були висунуті думки про те, що господарське право та законодавство взагалі не є галузями, у зв'язку з чим в юридичній літературі можна віднайти критику ідеї їх самостійності, а також твердження про відсутність необхідності регулювання економічних відносин окремим актом законодавства – Господарським кодексом України.

Вважаємо, що господарське право є цілком самостійною та в частині комплексною галуззю правової системи, яка з об'єктивних причин уже виникла, існує та продовжує динамічний шлях свого розвитку. Як зазначає Г.Л. Знаменський, ця галузь права виникла пізніше багатьох інших правових галузей, а тому їй довелося буквально відвойовувати своє місце в устояній протягом багатьох століть правовій сфері. Відвойовувати, виступаючи проти консервативного мислення певної частини юридичного середовища...» [5, 307].

У площині окреслених підходів серед представників юридичної науки виникли значні суперечки, ключова з яких криється у дискусіях між господарниками та цивілістами. Зокрема, якщо перші наполягають на визнанні самостійності галузі господарського права, то, на думку останніх, господарське право та законодавство взагалі не є галузями.

Вирішення зазначеного питання й досягнення у цьому зв'язку науково-правового консенсусу, як уявляється, є досить важливим, адже існуючі підходи фундаментально різняться за своєю сутністю, що породжує формування різних поглядів на моделі та механізми регулювання економічних (господарських) відносин, у т.ч. в частині співвідношення між собою господарського та цивільного законодавств у розрізі застосування їх норм до регулювання господарських суспільних відносин. Актуальність вирішення зазначеного питання та необхідність у зв'язку з цим обрання єдиного підходу особливо виявляються у площині правозастосовної практики, яка з огляду на вказану вище різнорідність поглядів

наразі не має універсального й стабільного характеру. Зокрема, в подібних за змістом випадках різні суб'єкти застосовують норми різногалузевого законодавства: одні – цивільного, інші – господарського, що, відповідно, зумовлює настання для учасників суспільних відносин різних за змістом юридично значимих наслідків в умовах подібних життєвих ситуацій.

У порушеному контексті підкреслимо, що більш виваженим, на нашу думку, є точка зору, за якою цілком і повністю розмежовуються між собою галузі цивільного і господарського права, кожна з яких, відповідним чином, володіє власним предметом і методами регулювання. При цьому очевидно, що предмет господарського права, а саме господарські відносини, є відмінними від цивільних за низкою ознак. Зокрема, беручи за основу трьохелементну (суб'єкти, об'єкти та зміст) правову модель поділу суспільних відносин та проектуючи її на господарські суспільні відносини, стає очевидним, що всі елементи господарських відносин є особливими. Зазначене стосується:

- суб'єктів господарських відносин, особливе місце серед яких займають «суб'єкти господарювання», господарсько-правовий статус яких визначається виключно актами господарського законодавства й, відповідно, не визначається нормами жодної іншої галузі права (їх норми можуть стосуватися правового статусу цих суб'єктів лише в розрізі їх участі в інших видах відносин);
- об'єктів господарських відносин, яким у цій галузі притаманні специфічні правові режими обороту (обігу), у т.ч. в частині наявності та поєднання публічно-правових і приватноправових засобів і механізмів регулювання, що, як правило, не допускається в інших галузях права;
- змісту господарських відносин, зокрема в частині наявності в законодавстві окремої групи прав, свобод та інтересів, що іменується економічними. При цьому слід згадати, що положення про економічні права, свободи та інтереси знайшли своє закріплення у Конституції України та інших актах законодавства України, у т.ч. у Господарському кодексі України при визначенні основ правового господарського порядку (ст. 5). Мова йде про право власності, право (свободу) на економічну діяльність, право на працю та інші.

Із зазначеного слідує, що господарське право, володіючи власним предметом регулювання, має достатні ознаки самостійності.

Щодо наявної подібності між собою галузей господарського та цивільного права, яка дала поштовх до появи в юридичній науці думок про їх тотожність (господарське право нібито становить частину цивільного права), то така пов'язана з комплексністю галузі господарського права. Зокрема, є достатньо підстав стверджувати, що маючи у своїй системі власні механізми й засоби регулювання, господарське право також застосовує правові елементи інших самостійних галузей права, у т.ч. цивільного. При цьому застосування до регулювання господарських відносин цивільно-правових механізмів і засобів обумовлюється подібністю та пріоритетністю приватноправових складових галузей господарського та цивільного права й, відповідно, відсутністю необхідності у дублюванні в господарському законодавстві механізмів та засобів регулювання, ідентичних цивільним, адже є досить очевидним те, що більш раціонально не дублювати норми законодавства в різних галузевих актах, а застосовувати механізми запозичення, подібні до аналогії права та закону. Саме такий підхід видається раціональним з точки зору запобігання виникненню юридичних прогалин і колізій у правозастосовній практиці.

Зазначену подібність галузей господарського та цивільного права не слід сприймати на користь визнання їх тотожності чи на користь думок про невизнання самостійності господарського права. Цивільне та господарське право – цілком самостійні галузі права та правової системи, хоча і мають у своїх системах низку подібних правових конструкцій, що є наслідком спеціалізації в їх рамках того чи іншого загального правового явища. Як приклад, правова конструкція договору знаходить своє застосування в різних приватних і

публічних галузях права (цивільний договір у цивільному праві, господарський договір у господарському праві, адміністративний договір у адміністративному праві тощо). Відтак, цивільне та господарське право включають низку подібних універсальних правових конструкцій і механізмів (конструкція договору, конструкція речових прав, механізми захисту та охорони, механізми відповідальності тощо), кожна з яких в системах вказаних галузей набуває своїх особливих рис, зокрема в межах господарського права такі набувають специфічних ознак публічності. З цього ж приводу висловимо думку про те, що право – це штучне утворення, яке з часом розширює рамки своєї спеціалізації з метою належного, ефективного та оперативного регулювання виникаючих суспільних відносин нового формату, які не завжди можуть досконало регулюватися застарілими правовими механізмами.

Отже, підсумуємо, що комплексна галузь господарського права за допомогою низки власних господарсько-правових механізмів досить ефективно регулює господарські відносини та при цьому застосовує юридичні механізми інших правових галузей, у т.ч. цивільного.

Окреслені тенденції знайшли своє нормативне закріплення, зокрема у цивільному та господарському законодавстві. Так, згідно з ч. 2 ст. 9 Цивільного кодексу України [6, ст. 9] законом можуть бути передбачені особливості регулювання майнових відносин у сфері господарювання. Зазначена норма передбачає, що майнові відносини у сфері господарювання (майново-господарські відносини) можуть регулюватися Цивільним кодексом України, якщо спеціальні норми окремого закону не передбачають інше. При цьому про види немайнових господарських відносин, у т.ч. організаційно-господарські та внутрішньогосподарські відносини, згадки взагалі відсутні. До речі, з цього приводу слід звернути особливу увагу на те, що у ст. 1 Цивільного кодексу України передбачено, що цивільним законодавством регулюються особисті немайнові та майнові відносини, засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників. Також зазначається, що до майнових відносин, заснованих на адміністративному або іншому владному підпорядкуванні однієї сторони другій стороні, а також до податкових, бюджетних відносин цивільне законодавство не застосовується, якщо інше не встановлено законом. Однак, не можемо не відзначити, що господарські відносини (організаційно-господарські та внутрішньогосподарські відносини) досить часто виникають та існують саме на основі підпорядкування однієї сторони іншій, а тому не завжди ґрунтуються на принципі юридичної рівності.

Наведене вище положення ч. 2 ст. 9 Цивільного кодексу України кореспондується зі змістом ч. 2 ст. 4 Господарського кодексу України [7, ст. 4], відповідно до якої особливості регулювання майнових відносин суб'єктів господарювання визначаються Господарським кодексом України.

З цього ж приводу слід згадати про п. 1 листа ВГСУ від 7 квітня 2008 р. № 01-8/211 «Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України» [8], де зазначається, що спеціальні норми Господарського кодексу України, які встановлюють особливості регулювання майнових відносин суб'єктів господарювання, підлягають переважному застосуванню перед загальними нормами Цивільного кодексу України.

У площині розглядуваного аспекту доречно згадати і про таку істотну відмінну ознаку галузей цивільного та господарського права, як кількісна характеристика їх предметів регулювання. Як зазначає з цього приводу О.Д. Крупчан, принциповою відмінністю між цивільним та господарським правом є те, що цивільне право регулює відносини, що виникають в результаті одного правочину чи юридичного факту. Господарське право регулює відносини, які виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності, та має системний характер [9, 386]. Отже, якщо для предмета господарського права характерною рисою є систематичність (систематичність господарської діяльності), що зумовило розробку та впровадження суто господарських механізмів правового регулювання, то для цивільного права – одноразовість (цивільне право регулює кожен одиничний (поодинокий) випадок вчинення правочинів і не бере до уваги їх сукупність).

З усього вказаного слідує, що господарське право є самостійною та в частині комплексною галуззю права, що має власний предмет регулювання – господарські відносини, які мають особливі риси, що надає можливість їх відмежовувати від інших видів суспільних відносин. А вже це і зумовило потребу у спеціальному правовому регулюванні таких суспільних відносин.

У площині розвитку і трансформації господарського права особливу увагу слід звернути на проблематику, що пов'язана з процесом здійснення адаптації національного законодавства України у зв'язку з інтеграцією нашої держави у міжнародний простір. З цього приводу зазначимо наступне.

Станом на сьогодні Україна визначила свій стратегічний орієнтир подальшого розвитку, реалізація якого передбачає посилення міжнародної інтеграції та перегляд концептуальних засад правопорядку в різних сферах. У той же час, досягнення у зв'язку з цим прогнозованих результатів неможливе без удосконалення законодавства у відповідній сфері, у т.ч. в частині приведення його положень у відповідність до засад правових порядків міжнародних організацій, до інтеграції з якими прагне Україна, насамперед – ЄС та його правової системи. Крім цього, здійснення адаптації національного законодавства України до міжнародних правових порядків є прямою вимогою зазначених міжнародних установ, що є цілком виправданим, адже забезпечення ефективної міжнародної інтеграції та розвиток міжнародної співпраці апіорі можливі лише за умови створення уніфікованого правового поля.

У зв'язку із зазначеним гостро постало питання щодо визначення підходів до створення такого спільного правового поля. На нашу думку, за основу слід брати підхід, який дозволить здійснювати вибір правових моделей, конструкцій та механізмів, які з однієї сторони, ґрунтувалися б на вже устояних українських нормативно-правових традиціях регулювання суспільних відносин, яких Україна надбала за весь період свого розвитку, а з іншої – передбачали б подальше удосконалення національного законодавства з урахуванням міжнародних правових стандартів, які були взяті за основу у правових порядках міжнародних організацій, до інтеграції з якими прагне наша держава.

Щодо останнього тезису в частині врахування нормативно-правових традицій регулювання економічної сфери хотілося б згадати про чинний Господарський кодекс України. У цьому зв'язку в цілому слід погодитися з переконаннями Г.Л. Знаменського, що саме Господарський кодекс України посів те вагоме місце в українському законодавстві, яке переконало Європейський Союз в надійності законодавчого забезпечення функціонування ринкової економіки, що й відобразилося у наданні Україні статусу «країни з ринковою економікою», а вже це не могло не відзначитися на рішенні про прийняття України в члени Світової організації торгівлі [6, 318].

Що ж стосується питання удосконалення господарського законодавства України з урахуванням міжнародних правових стандартів, то тут варто підкреслити те, що Україна, намагаючись розвинути свою співпрацю з міжнародними організаціями, тим самим зобов'язалася інтегрувати міжнародні правові стандарти відповідних організацій у свою правову, економічну та фінансову системи. Таким чином, постало питання т.з. адаптації (гармонізації, узгодження, приведення у відповідність) національного законодавства України з засадами правових систем відповідних міжнародних установ.

Наразі основне питання щодо адаптації національного законодавства України з вимогами міжнародних правопорядків лежить у площині відносин нашої держави з Європейським Союзом (ЄС). При цьому ключові правові засади адаптації законодавства України до законодавства ЄС безпосередньо визначені у змісті Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [10]. Зокрема, у Преамбулі зазначеної Угоди, а також у положеннях її ст.ст. 1, 53, 58, 114, 150, 152, 153, 154 серед іншого мова йде про: нерозривний зв'язок процесу досягнення між Україною та ЄС економічної інтеграції та процесом широкомасштабної адаптації законодавства; необхідність проведення адаптації у сферах застосування технічних регламентів, стандартів і робіт з оцінки відповідності, а

також щодо маркування чи етикетування; нормативно-правове наближення між Україною та ЄС у сфері торгівлі та послуг тощо.

Разом з тим, у ході перебігу процесу адаптації законодавства України до законодавства ЄС можуть виникнути певні складнощі, пов'язані з наявністю істотних відмінностей правових систем України та ЄС. Розглянемо це питання на прикладі порівняння положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Так, у ст. 53 Угоди про асоціацію міститься згадка про підготовку, адаптацію та застосування технічних регламентів, стандартів і робіт з оцінки відповідності, які визначені в Угоді про технічні бар'єри у торгівлі, що міститься у Додатку 1А до Угоди Світової Організації Торгівлі. З аналізу змісту наведеного та деяких інших положень Угоди про асоціацію стає очевидним, що зазначене стосується сфери торгівлі, що цілком відповідає принципам правової системи ЄС, де відповідні процедури пов'язують із торговим правом.

Натомість, у правовій системі України наявні дещо інші підходи, а відповідні, пов'язані з цим процедури, в рамках господарського права розглядаються як засоби регулювання економічної діяльності, що при цьому не обмежуються у застосуванні лише сферою торгівлі, а тому їх дія поширюється також на сфери виконання робіт та надання послуг.

Разом з тим, окреслений вище підхід у правовій системі ЄС може бути взятий за основу в законодавстві України з огляду на те, що так чи інакше, створені у ході здійснення господарської діяльності блага, а саме товари, роботи та послуги, процеси виробництва, надання чи виконання яких відповідають вимогам нормативних документів із стандартизації, сертифікації, оцінки відповідності та інших видів технічного регулювання, мають цінний характер, а тому набувають цінності й можуть реалізовуватися на ринку чи поза ним згідно традиційних правил торгівлі.

У порушеному контексті слід узагальнити, що у площині співвідношення та порівняння правових систем України та ЄС виявляється істотна різnorodність підходів до розуміння юридичної природи та місця в системі права окремих юридичних понять і конструкцій, механізмів і засобів регулювання. Зокрема, мова йде про наявність у правових системах ЄС і його держав-учасниць нетипових для України та її правопорядку підходів в осмисленні юридичної природи, меж та окремих юридичних складових галузі права, яка регулює економічні (господарські) відносини. У цьому зв'язку варто здійснити спробу розмежування предмета галузі господарського права, яка в Україні традиційно визнається правовою системою, що регулює господарські відносини, а також галузями комерційного (торгового) і економічного права, про які переважно мова йде у правових системах ЄС та його держав-учасниць.

З цього приводу слід вказати, що комерційне (торгове) право – це сукупність загальних і спеціальних норм приватного права, які своїм основним завданням мають регулювання підприємницької (комерційної) діяльності, що здійснюється в якості промислу з метою отримання прибутку [11, 6-14]. В той же час, очевидно, що предмет регулювання господарського права є значно ширшим, адже поряд із підприємницькою (комерційною) діяльністю, до предмету регулювання галузі господарського права також належать суспільні економічні відносини, що пов'язані із здійсненням некомерційної господарської діяльності, яка провадиться без мети отримання прибутку спеціально створеними суб'єктами з метою досягнення певних соціальних та економічних результатів. Окрім того, норми господарського права та законодавства також регулюють низку публічних відносин, що пов'язані з публічним управлінням та регулюванням економічної сфери; відносини, що стосуються не лише виробництва й реалізації товарів з метою отримання прибутку (комерційні/торгові відносини), а й ті, що стосуються надання певних послуг і виконання робіт, що не охоплюється предметом регулювання комерційного (торгового) законодавства та комерційного (торгового) права. Поряд із цим, господарське право регулює питання, пов'язані зі створенням, діяльністю та припиненням суб'єктів, які здійснюють економічну діяльність.

Таким чином, з урахуванням зазначеного, а також змісту окремих юридичних джерел [12, 13], є достатньо підстав стверджувати, що господарське право, як сукупність правових норм, що скеровані на регулювання відносин щодо організації та здійснення економічної

діяльності й управлінням нею, охоплює норми публічного господарського права, приватного господарського права, комерційного (торгового) права та в частині економічного права.

Що стосується галузей економічного та міжнародного економічного права, то такі за своїм змістом і предметом є істотно відмінними від господарського права, адже, на відміну від останнього, спрямовані на регулювання торгових, фінансових, інвестиційних та інших відносин між особливими суб'єктами, зокрема між державами та іншими суб'єктами міжнародного права. Крім того, норми галузей економічного та міжнародного економічного права стосуються окремих питань трудового, арбітражного права тощо, що не є характерним для моделі господарського права України.

Разом з тим, у порушеному контексті не можемо не погодитися з твердженням О.П. Подцерковного про те, що хоча жодне із понять «економічне право», «бізнесове право», «комерційне право», а тим паче «підприємницьке право» чи «торговельне право», які застосовуються в зарубіжних порядках, не точно відображають сутність існуючих в українській юриспруденції підходів до галузі господарського права, втім вони є найбільш наближеними до вітчизняного розуміння останньої з погляду не лише загальноприйнятого значення, але й тенденцій розвитку законодавства та доктрини права. При цьому слід згадати і про досить влучно сформульовані цим науковцем висновки своїх досліджень зарубіжних тенденцій розвитку законодавства та науки економічного (господарського) права. Зокрема, як зазначається, сучасне економічне (господарське) право, яке підштовхується до розвитку публічно-правовим впливом міжнародного та регіонального економічного порядку, успадковуючи норми бізнесового (комерційного) права, виступає новим якісним щаблем в регулюванні економічної діяльності [13, 461, 464].

Наразі питання приведення законів та інших нормативно-правових актів України у відповідність із правовою системою ЄС залишається відкритим та перспективним, адже відповідний процес ще не дійшов логічного завершення.

Висновки. Отже, питання щодо здійснення вибору універсального підходу до розуміння галузі господарського права залишається відкритим, а його вирішення, як уявляється, повинно ґрунтуватися на врахуванні з однієї сторони, устояних і виправданих часом українських нормативно-правових традицій регулювання суспільних відносин, а з іншої, засад правових порядків міжнародних організацій, до інтеграції з якими прагне наша держава.

Саме зараз розпочався новий і найбільш інтенсивний етап трансформації правової системи, у т.ч. її галузі господарського права. У зв'язку з цим перед представниками нормотворчих органів влади, представниками науки та іншими фахівцями у галузі права постає низка завдань щодо забезпечення його ефективної реалізації та досягнення поставлених цілей з метою розвитку економіки нашої держави шляхом удосконалення господарсько-правових конструкцій та механізмів регулювання економічних відносин. При цьому досягнення зазначеними суб'єктами консенсусу щодо юридичної природи господарського права та обрання єдиного й максимального прогресивного вектору його розвитку є першочерговим завданням, адже це, за умови оптимально-позитивного розвитку подій, спроможне прискорити досягнення успішних результатів у площині оздоровлення та розвитку фінансово-економічної галузі України, посилення ролі та статусу нашої держави у світовій економіці, вирішення низки проблем політичного та економічного характеру, а також слугуватиме запорукою розвитку суспільства та держави в цілому.

Список літератури:

1. Правовая система Украины: история, состояние и перспективы [Текст]: Т.1: Методологические и историко-теоретические проблемы формирования и развития правовой системы Украины / под общ. ред. М. В. Цвика, А. В. Петришина – Х.: Право, 2011. – 896 с.
2. Господарське право України [Текст]: Підручник / В.М. Гайворонський, В.П. Жушман, Н.В. Погорецька та ін. – Харків: Право, 2005. – 384 с.
3. Бельх В.С. Правовое регулирование предпринимательской деятельности в России [Текст]: Монография. – М.: Проспект, 2010.
4. Господарське право України [Текст]. Навчальний посібник / За заг. ред. С.В. Несиної. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 564 с.

5. Правова доктрина України [Текст]: Т.4: Доктринальні проблеми екологічного, аграрного та господарського права / Ю. С. Шемшученко, А. П. Гетьман, В.І. Андрейцев та ін.; за ред. Ю.С.Шемшученка – Х.: Право, 2013. – 848 с.
6. Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40. – Ст. 356.
7. Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – Ст. 144.
8. Вісник господарського судочинства. – 2008. – № 3.
9. Правовая система Украины: история, состояние и перспективы [Текст]: Т. 4: Методологические основы развития экологического, земельного, аграрного и хозяйственного права/под ред. Ю.С. Шемшученко – Х.: Право, 2011. – 480 с.
10. Офіційний вісник України. – 2014. – № 75. – Ст. 2125.
11. Коммерческое право зарубежных стран [Текст] А.Ю. Бушев, О.А. Макарова, В.Ф. Попондопуло ; под ред. В.Ф. Попондопуло – СПб.: Питер, 2003. – 288 с.
12. Мартемьянов В. С. Хозяйственное право зарубежных стран [Текст]: учебник. – 1994. – 371 с.
13. Правова доктрина – основа формування правової системи держави [Текст]: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Х. : Право, 2013. – 1032 с.

Стаття надійшла 25.11.2016 р.

О. Н. Онищенко, ассистент

Киевская государственная академия водного транспорта
имени гетмана Петра Конашевича-Сагайдачного
Кафедра хозяйственного и транспортного права
ул. Кирилловская, 9/3, Киев, Украина

ЮРИДИЧЕСКАЯ ПРИРОДА ОТРАСЛИ ХОЗЯЙСТВЕННОГО ПРАВА И ПЕРСПЕКТИВЫ ЕЕ РАЗВИТИЯ

Резюме

В статье отражена попытка осуществить анализ ключевых подходов в вопросе понимания юридической природы и отдельных направлений развития хозяйственного права в тесной связи с интеграционными процессами Украины.

Ключевые слова: хозяйственное право, международная интеграция, правовая система, адаптация, юридическая природа, перспективы развития.

O. N. Onyshchenko, Assistant

of Kyiv State Maritime Academy after Getman P. Konashevich-Sahaydachni
the Department of Commercial and Transport Law
Kirilovska Street, 9/3, Kiev, Ukraine

LEGAL NATURE OF THE COMMERCIAL LAW AND PROSPECTS OF ITS DEVELOPMENT

Summary

The article reflects the attempt to carry out analysis of the key approaches in understanding the legal nature and the individual areas of economic law in close connection with the integration processes of Ukraine.

Key words: economic law, the legal system, international integration, adaptation, legal nature, development prospects.